

Моноотеизам – разликовање Бога и света

Предмет: Старозаветна теологија

доц. др Ненад Божовић

Београд, 25.11.2020.

Литература

- Ф. Штолц, *Разликовање Бога и света: монотеизам*, у: Кад Израилъ беше дете, Београд 2015, 207-220.

Културолошки миље и социјална структура Ханана

- Култура кишних поља — циклуси сетве и жетве
- Однос између седелачког и номадског становништва
- Номади никада нису радо радили, њихова независност им је била важнија од релативно осигуране економске егзистенције.

Културолошки миље и социјална структура Ханана

- „Крајем касног бронзаног доба, отприлике у 12. веку, у региону је дошло до политичког и социјалног прелома, о коме је управо било речи у контексту Грчке: имиграције су дестабилизовале постојеће односе моћи, тзв. „народи мора“ продирали су преко морских и копнених путева у палестинску област. У овим преломним временима номади су радо покушали да се трајно настане и у појединим насеобинама су преузели контролу. У том контексту је настао народ Израила. Ради се о једном слоју народа који је у компликованом, претежно мирном, али и делимично насилном процесу успостављања новог поретка, постао политички доминантан и израстао у јединствену целину.“
- Сукоб друштвених вредности: сегментарно друштво новонасталих израиљских градова у хананском залећу и рурална претежно егалитарна култура јудејског побрђа

Weltanschauung ПОЛИТЕИЗМА

- Политеизам утемељује концепт поретка света — друштва: у древним космогонијама се налази оправдање — метафизичка потка за постојећи хијерархијски друштвени поредак
- Борба између хаоса и космоса — између реда и поретка (Вал и Мот, Мардук и Тиамат, Озирис и Сет)
- Мот и Сет — пустиња, суша — простор хаоса насупротив Валу и Озирису — кише и плодност, култивисана земља — поредак
- Циклично кружење: моћ живота не може увек на исти начин да доминира; смрт, сазревање и свршетак су у одређеној мери неопходни за динамику постојања. Борба против хаоса се улива у једну стабилну равнотежу и силе реда су свеукупно доминантне, а хаос бива свезан и ограничен.

Weltanschauung ПОЛИТЕИЗМА

- Бог поретка у политеизму заступа целокупни културолошки поредак са његовом политичком, социјалном, економском и пољопривредном димензијом
- Бог гарантује трајност успостављеног поретка, а сам поредак се посредује преко цара
- Трагови ове космологије у псалмима, Пс 72

Пророчки покрет

- Старозаветни пророци - посебност Израиља и супротстављеност космолошком и социјалном поретку политеизма
- Пророчка социјална и религијска критика: Илија и случај Навутејева и борба против Вала; Амос, Осија итд.
- Пророци гледају уназад на Синај, на Савез Бога и Израиља на онај најприснији однос и позивају на повратак тим идеалима

Пророчки покрет

- Свет који пророци виде није свет поретка и правде, већ свет неправде зато што цар и његова свита не поштују заповести Божије и тако Савез са Синаја (новоуспостављени поредак)
- Најављује се крај владару и држави која се тако односи према слабијима
- Ако се предстојећи тријумф сила хаоса схвати као дело Јахвеа (иако као „чудновато дело“, Ис 28, 21), онда се овде у поређењу са устаљеним концептом показује једна заиста промењена слика Бога.

Вавилонско ропство и развој монотеизма

- Пад Јерусалима и губитак државе значио је, по традиционалном схватању, разорење „творевине“ и победу „хаоса“.
- Ис 45 5-7: „Ја сам Господ, и нема другога, осим мене нема бога; опасих те, премда ме не знаш, да би познали од истока сунчаногa и од запада да нема другога осим мене; ја сам Господ и нема другога, Који правим свјетлост и стварам мрак, градим мир и стварам зло; ја Господ чиним све то.“
- Јахве ствара светлост и таму, Јахве ствара космос и хаос – превазиђено старо политеистичко разликовање богова поретка и хаоса и настанак нове разлике: разлика Бога од свега онога што није Бог, то све друго се може назвати свет
- Ово разликовање води до обезвредњивања свих других богова – они су људско дело „очи имају, а не виде, уши имају и не чују“

Раскид аналогije Бога и светског поретка

- Фактички се раскида аналогija између, с једне стране, датог света и његовог поретка, и с друге стране, Бога. Бог стоји у потпуности наспрам света; на тај начин је поново начињен један одлучујући корак ка изградњи старозаветног монотеизма.
- У теологији пророчног покрета поредак света представља више изопачење онога што би требало да буде и „творевина“ је у основи ометена, штавише разорена.
- Ис 55 8: „Јер мисли моје нијесу ваше мисли, нити су ваши путеви моји путеви, вели Господ; Него колико су небеса више од земље, толико су путеви моји виши од ваших путева, и мисли моје од ваших мисли.“ - Тиме је у основи разграђена аналогija између Бога и човека.

Есхатолошка нада

- Пророк Исаија – очекивање будућности: будући поредак Јахвеов за сада још увек невидљив – Правда постаје есхатолошки (тј. коначни, у садашњем пролазном свету још увек неостварени) онострани квалитет
- У каснијем јеврејству ово есхатолошко очекивање се по правилу повлачило – није нестало, али утонуло у латентност
- Увек наново у јеврејској (касније и у хришћанској) историји појављују се оваква очекивања будућности, нарочито у временима спољне или унутрашње кризе.
- После одређеног времена поново постаје мирно – управо као после егзила. Поново долази до етаблирања у овом свету

Значај Откривења за схватање света

- Према библијском схватање суштина света не може се дакле „природно“ познати, него само у светлу Божијег Откривења и, уколико Закон садржи прописе, он отвара људима пут понашања у складу са животом у окружењу које је ометено или чак разорено силама хаоса.
- Знање о „творевини“ није, дакле, резултат проматрања света, већ јесте Откривење, Тора